

Діана Касинець,
студентка 1 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

До поняття «справедливість» у праві*

Справедливість разом із добром – найбільш давні суспільні ідеали. У висловленнях люди постійно спиралися на уявлення про добро і зло, справедливість і несправедливості. Варто наголосити, що явище справедливості виникає лише в рамках будь-якої спільноти людей. Однак те, що виражається філософською категорією справедливості, перебуває не у світлому і раціональному просторі нашої свідомості, а скоріше за все вкорінене в темні глибини психіки і проявляється в певних переживаннях, як правило, негативних пристрастях. А тому намагання філософів опанувати зміст цього поняття в якихось раціональних формулах, схемах, визначеннях є не зовсім вдалим. Можливо, антропологічно, а можливо, навіть більш глибоко, тобто біологічно, справедливість пов'язана та укорінена в категорію

* Наукова керівниця – завідувачка кафедри теорії та історії держави і права Віра Качур

або в почуття заздрості. Іншими словами, заздрість – матір справедливості. Людина відчуває заздрість, або, на думку німецького філософа Еммануїла Канта, темну пристрасть, коли порівнює своє становище зі своїми можливостями і з можливостями та статусом іншої людини, і в разі невдоволення собою виникає почуття заздрості [1, с.38].

Хоча б раз у житті кожен із нас відчував себе обділеним, скривдженим, незаслужено ображеним чи засудженим. Кожен вимагав справедливої кари для кривдника, бо «коли зникає справедливість, не залишається нічого, що могло б надати цінності нашому життю». Та чи замислювалися ви над тим, що ж таке справедливість?

Справедливість, за людським задумом, має обмежувати та карати зло в усіх його проявах: від шкоди сусіда-дебошира до дій ворога, який зазіхає на нашу свободу. Біблія запропонувала нам «золоте правило» етики, на якому базується суспільна справедливість: «як хочете, щоб із вами чинили люди, так чиніть і ви з ними». Та життя – це «поле битви», де часто панують «право сили» та «ігри без правил».

Багато хто казатиме, що у кожного своя справедливість, бо один мріє звільнитися з «рабства», другий – мати власних «рабів», а третій – зруйнувати вщент систему «рабовласництва». Більшість, ймовірно, говоритиме про відплату за діяння чи злочинну бездіяльність та спиратиметься на старозавітний закон про «око за око, зуб за зуб». Тобто говоритиме про РЕЗУЛЬТАТ. Мало хто згадає, що «справедливість» означає «правильно вестися», тобто це про ПРАВИЛА. І не тільки про рівність прав кожного перед законом, а й про певне самообмеження своїх домагань на користь чужих прав.

Якщо кинути оком на історію людства, то можемо побачити, як наполегливо людина прагнула віднайти універсальне розуміння справедливості як головної цінності. Стародавні греки запропонували принцип рівності та розподілу, однак зауважили, що деякі люди – раби за своєю природою і тому придатні лише для рабства. У пізніші часи роздумували над «суспільним договором» задля узгодження суперечливих інтересів людей та справедливого розподілу ресурсів. Бекон наголошував, що лише вроджене почуття справедливості відрізняє нас від звірів та спонукає до об'єднання, а Камю доводив, що справедливості немає, є тільки межі.

Про справедливість дійсно написано надзвичайно багато праць. На думку Майкла Сендела, усі наявні теорії справедливості можна звести до трьох груп: 1) утилітаристські теорії, 2) теорії, засновані на ідеї свободи і 3) теорії, засновані на ідеї блага. Утилітаристські теорії означають справедливість через максимізацію щастя максимального числа людей. Тоді як теорії другого типу зосереджуються навколо питання індивідуальних прав та їх захисту, при чому перелік цих прав є предметом постійного

обговорення. Зрештою теорії засновані на ідеї блага, які ведуть свій початок від Аристотеля, пропонують ґрунтувати справедливість на вихованні певних чеснот, які є бажаними для суспільства (2009). При цьому Сендел застерігає, що в більшості випадків, коли мова йде про перші дві моделі справедливості, вони все ж ґрунтуються на невідрефлексованих уявленнях про бажані чесноти – тобто є похідними від погляду Аристотеля на справедливість, але варто враховувати, що сам Сендел є прихильником цієї останньої теорії[2, с.45].

Як відомо, етимологія терміну «справедливість» походить від слова «право» (правий, правда), а в латинській мові позначається «*justitia*» (справедливість) – від «*jus*» (право). Від свого початку застосування у філософії поняття справедливість трактувалося як «сущий світоустрій», духовна основа історії. Протилежністю справедливості є несправедливість, руйнування порядку, деструкція чинного. В латинській мові терміни «*justice*» або «*justitia*» мають спільний корінь «*jus*» і також тлумачаться, як об'єднання людей за допомогою адекватного (відповідно до закону) ставлення один до одного. Новий тлумачний словник української мови містить два значення поняття «справедливість»: «1. Правильне, об'єктивне, неупереджене ставлення до кого-, чого-небудь. <...> 2. Людські відносини, дії, вчинки, які відповідають морально-етичним і правовим нормам». Ще відомий римський юрист Цельс стверджував, що право – це мистецтво добра і справедливості («*jus est ars boni et aequi*»). А згідно з вченням Аристотеля, справедливість є вершиною всіх чеснот і, таким чином, є однією з найважливіших чеснот будь-якого суспільного ладу. Поняття справедливості за своєю природою, внутрішнім змістом містить у собі поняття права, а наявність держави залишається необхідною умовою існування права. Ці зв'язки та неоднозначність термінів «право» та «справедливість» означають, що у філософії та теорії права описуються різні категорії справедливості, засновані на різних передумовах (наприклад, розподільна та компенсаційна справедливість, соціальна і правова справедливість, справедливість) [3, с. 511].

Література

1. Шмат Р. П. Аспекти розуміння проблеми справедливості Платоном, Аристотелем, Джоном Ролзом. 2021. 38 с. URL:chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/http://apfs.nuoua.od.ua/archive/31_2021/10.pdf
2. Соколова М. Хіба судді судять? Інституційні практики правосуддя в Україні. 2023. 45 с. URL:<chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://ekmair.ukma.edu.ua/serve/api/core/bitstreams/3ae02d97-581a-4610-9569-6c640a70c933/content>

3. Подковенко Т. О. Справедливість як основа права. 2023. 511 с.
URL:[Подковенко Т. О. Справедливість як основа права. 2023. 511 с.](#)

* Наукова керівниця – доцентка кафедри теорії та історії держави і права Ірина Єрмоленко

Національний університет біоресурсів і
природокористування України

Юридичний факультет

Кафедра теорії та історії держави і права

Рада аспірантів юридичного факультету

Студентська організація юридичного факультету

Студентський науковий гурток
«Клуб юних теоретиків»

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

учасників

XVII ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО- ПРАКТИЧНОЇ ОНЛАЙН-КОНФЕРЕНЦІЇ «ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ ОЧИМА МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ»

09 травня 2024 р.

м. Київ

УДК: 340:167.1:378.2

Матеріали XVII Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції
«Проблеми юридичної науки очима молодих науковців»

П.78

Проблеми юридичної науки очима молодих науковців : зб. наук. пр. XVII Всеукр.
наук.-практ. онлайн-конф. (м. Київ, 09 травня 2024 р.) / Укладачка: Віра Качур. К.,
2024. 215 с.

У збірнику подані наукові здобутки учасників, що присвячені
проблемам юридичної науки.

Усі матеріали подаються в авторській редакції.

**За зміст наукових матеріалів відповідальність несуть їх автори та
наукові керівники**